

Szaggatott élménybeszámoló — a Hetek antológiája ürügyén

Bizalmatlan vagyok. Önmagamhoz is. A verseskönyvekhez, versekhez pedig különösen. Csak amit ismerek, ahhoz nem — s ahhoz nem, akit ismerni vélek. Magamat igazán megismerni? Nem vágyom rá; rossz véleménye súlyával nehezebben viseli el magát az ember. Próbálkozzék vele más. Például ők, *heten*, akikről úgy érzem; ismerem őket. S akiknek kötetét aláírásukkal ilusztrálva a minap kaptam meg. Irántuk bizalommal vagyok. Az *ének megmarad* című antológia fedőlapján ismétlődő nevekben ifjúságom naplójának névsorát látom... A névsor töredékét... Hét ember családi és keresztnévét... Eszmélkedésem tanúi ők, még ha nem is mindegyikük tudna vallani róla. Elég, hogy én tudom.

Verset olvasok. A szerkesztő elgondolása szerint nem kell nyomban tudnom, hogy kiét. Vehetném tehát úgyis, hogy a kötetnyi vers voltaképpen népköltészeti gyűjtemény... Vallomás a létről, a létezésről... Mert mi másról beszéljen az Isten képére formált — ismeretlenül — arctalan ember? De nem kell felütni a tartalomjegyzéket, hogy megtudjam, kivel teremtődött újra a vers. Mert az időnél, a közösen megélt időnél nincs árulkodóbb... A hajdan megismert vers hűségesen őrzi az idő tépéseit... Újraolvasása, újrahallása az emlékek lenyomatával, varázsával adja vissza őket. Így támad föl bennem egy délután (?) vagy koraest (?) emléke: Ágh István *Harangszó a tengerészért* című poémáját adta elő az Eötvös Klub „hordójában” egy irodalmi színpad vagy szavalókör. Lehet persze, hogy a földszinti teremben? A „körülményekre” nem emlékszem, de az „élve-sirató” lelkekre tapasztotta szívócsillagait. Nyomai véresen hunyorogtak bennem sokáig. Fájdalmas fényüket ma is látom. Behunyom szemmel — élésebben.

Buda Ferenc már akkor meggyőződött, hogy költő, mielőtt egyetlen versét olvastam volna. „Nyíltszíni” beszélgetésre hívták, ugyancsak az Eötvös Klubba — valamikor 1965 őszén. Az őszintesége emelte költővé előttem. Nyílt volt. Nem a válasza, hanem a jelenvalósága által. Mert én már annyi őszintének mondott választ hallottam addig. Ilyen-olyan előadásokon, ilyen-olyan gyűléseken, ilyen-olyan szemináriumokon stb. De áttetszően jelenvaló emberrel alig találkoztam. Buda eredetisége ebben gyökerezik. Vagyis: önmagában. Abban, hogy komolyan veszi embervoltát, így költészetét is. Tetszés szerint tanúul idézhetjük rá bármelyik versét: a *Rohamot*, a *Tanya-hazámat*, vagy *Az el-esett katonák emlékére* címűt. A sort ki-ki őszintén folytathatja.

Ha arra a bizonyos három megmentendő (vagy Holdra viendő) könyvnek a mintájára nekem is föltennék a kérdést, melyik három verset szeretném agyamba vésní, hogy szó (és tetszés) szerint bármikor felidézhessem, az egyiknek bizonyára Ratkó József *Törvénytelen halottaim* című költeményét választanám. Nincs olyan nap, hogy egy sorának — *Pentaton nép, halálba ereszkedő* — iszonyú szépsége meg ne borzongatna. Napi feladataim elvégzésére nemegyszer mozgósít az általa gerjesztett dac.

A feladat az, ami öt évtizedek óta Nagykállóan tartja? Az idézett sor illýsien földbe nyomó súlya? Amikor vagy tizenöt éve szóvá tettem; jobb lenne neki, ha ötven kilométerrel odébb költözne — s jó lenne Debrecennek is! — azt válaszolta: nem megy. Nélküle „elrákosisodna” a megye. Szavait

nem követte mosoly. Verseinek komolyságával mondta. A hetvenes évek küszöbén álltunk. Aztán sokáig nem szólt egy szót se. Ő az, aki hallgatásait is kiadhatná — egy fehér-fekete lapokból álló kötetben.

Bella István az első élő költő, akinek kötetét, a *Szaggatott világot* végigolvastam. Mit tegyen az, aki a történelem barbáraként folyamodott irodalmi polgárjogért, s a középiskolai magyarórák ellenére — (vagy éppen miattuk) — azt hitte; ma már nem írnak verset. Bella István volt az első ember, aki élő cáfolata volt hanyag-kényelmes hiedelmeknek. S mint ilyenkor meg-esik, évtizedes közönyöm mámoros rajongásba csapott át. *Utóirat egy szerelemhez* című költeményét magával ragadó, ihlető gyönyörűségnek tartottam:

*Reggeledik odakünn és bennem
lassan felkél a nap.
Kirajzolódik arcod, és szerelmem
lepkéi kirajzanak
a fényre, hol a tollászkodó bánat, !
késő madár, az égbehamvasul,
s megőrzi a magányt, mit magának
se mond az ember, csak így, hangtalanul.*

A későbbiek során többször megesett, hogy társaim egy-egy verséért irigység fogott el. Irigység, hogy nem én írtam, — öröm, hogy azért megírta valaki. Az *Utóirat egy szerelemhez* volt új szellemi pályám első irigylve meg-örvendett verse.

Serfőző Simonhoz nemcsak szűkebb hazájául választott szülőföldem — Borsod megye — hozott közel. Verseinek lengyel ízei keverték ki bennem a szellemi rokonszenv táplálékát. A Rózewicznél és Herbertnél megismert egyszerű, köznapi, és mégis mély lírával feltöltött beszéd, amelyen Serfőző nem a nagyvilágról és annak egyetemes, időtlen gondjairól szól, hanem — metaforikusabbban — közvetlen eleink általunk odahagyott világáról, kötődéssel terhes mindennapi gondjainkról vall. Az antológiában szereplő társak eszmei, erkölcsi kapcsolatának ő képezi a háromszögellési pontját. Ahonnan mindenki bemérhető, számba vehető. Azok is, akik csak legfeljebb kötődésük, rokonszenvük alapján — névtelenül — kaptak helyet az antológiában.

Kalász László büszke keserűséggel vallja, hogy Abaúj vármegye őshonos polára, költője ő. Megyemaradékához olyan hűséges, mint jó költő a verstörédekéhez. Az ő versei töredékességükben egészek. Néha az az érzésünk, hogy sokkal inkább egyetlen verset ír, mint mások. Lehet, a folytonosan ismételt forma okozza ezt, így az a mi optikai csalódásunk játéka csupán. Költészetének idézzük az egyik, finom élességgel belénk metsződött miniatűrjét:

*Én láttam őt
midőn virágba lépett
s feje fölött a szirmokat becsukta
megölelte a vágyódó bibéket
s hamvát hullatta hamvadzó porukba*

*fényként a karcsú száron leszivárgott
felkáprázott egy gyökér alagútja
magára hagyván virágot világot
drága szívét a földbe visszadugta*

Érezhető, hogy Kalász László — lehet, eredendő kényszerűségből — megtalálta ama bizonyos „szilárd pontot”... Nem, nem azt, ahonnan a világ kilendíthető a helyéből, hanem azt, ahol ő biztosan érzi magát. Nyugalmát még látszólag „zilált” verseinek a mélyén is — mint értékes záróréteget — megtaláljuk.

Raffai Sarolta regényt, novellát, drámát és verset egyaránt írt „a végeken”. — Mintha az általa képviselt közösségek és felvállalt közösségi gondok hajszolták volna bele, hogy annyiféle hangon szóljon világról — a világnak. E vállalás lázának forrósága izzítja verseit is, melyeknek ennek ellenére — szerencsére — csekély a „közvetlen” publicisztikai töltetük. Raffai Sarolta a költeményért, mint műalkotásért (is) felelősnek érzi magát.

Példát a több műfaj művelésére ő adott társainak — már a hatvanas években. Mert az antológia költőire általában jellemző: majd mindegyikük több műfajban is otthonos. Prózaíró, esszéista, drámaíró, műfordító — olvashatjuk ezt vagy azt a minősítésül is szolgáló meghatározást az itt-ott elszórt életrajzi jegyzetekben.

Az antológia hét szereplőjéről szoltam, nem „a hetekről”, mint csoportról. A válogató-szerkesztő Zimonyi Zoltán utószótanulmányában alaposan körüljárja, elemzi e kérdéskört. Így igazoló érveit, cáfoló kételyeit is csak ismételni tudnám. Egyébként se az a kérdés e hét élet immáron leszálló ágában, hogy a *Hetek* mennyire természetes közösség, vagy mennyire „felülről” rájuk húzott csoportváz, szellemi kitinpáncél. A fontos a vers és az alkotói jellem... Aztán egy idő után már csak a vers... az alkotói tehetség posztumusz bizonyítéka. (Miskolc, 1985.)

KOVÁCS ISTVÁN

SZALAY FERENC RAJZA